tarpio pastatų. Įvertinus turimą istorinę ir archeologinę medžiagą galima spėti, kad ankstyvojo laikotarpio dvaro sodybos kultūrinio sluoksnio reikėtų ieškoti kaip tik šioje teritorijoje iš R, ribojamoje Neries, o iš P – Papunžės upelio, t. y. į P nuo dabar tebestovinčio buvusio dvaro sodybos rūmų pastato liekanų.

Punžonys Manor

In 2022, archaeological excavation was carried out at the site of Punžonys Manor (eastern Lithuania, Vilnius district) prior to the start of the installation of water supply lines and a domestic sewage system. The manor was first mentioned in 1567. Later, the manor belonged to the Radziwiłł family and the Baliński family. The last owners were the Konarzewski family. A total of 15 test pits were excavated, covering an area of 23.25 m^2. A 16th–17th-century archaeological layer 0.4–1.1 m thick with finds typical of the period (Figs. 1, 2) was noted only in test pit 15, located adjacent to the former servants' quarters of the manor.

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių dvarvietė

2022 m. buvo vykdoma Šiaulių dvaro sodybos (UK 626), dar vadinamos Didždvariu, parko (UK 26490) rekonstrukcija, kurios metu remiantis ikonografine medžiaga ir 2017 m. žvalgomųjų tyrimų rezultatais buvo atkurtas XIX a. pabaigos dvaro parko takų tinklas, sutvarkyti želdiniai, įrengta parko infrastruktūra. Parko tvarkybos darbų vietose buvo atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai.

1 pav. Situacijos planas su atidengtų struktūrų vietomis. V. Ostašenkovienės brėž.
Fig. 1. Area plan with exposed structures.

Šiaulių dvaro sodyba, dar vadinama Didždvariu, įsikūrusi Šiauliuose tarp Dvaro gatvės ir Aušros alėjos. Pirmieji archeologiniai tyrimai Šiaulių dvaro sodybos teritorijoje buvo atlikti 1997 ir 1998 m., kai buvo nustatomos Šiaulių senojo miesto ribos (*ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 414–417; *ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 468–471). 2010 m. archeologiniai tyrimai atlikti dvaro rūmų aplinkoje (*ATL 2010 metais*, 2011, p. 250–257), 2014–2015 m. – prie buvusių dvaro arklidžių, Dvaro g. 83 (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 230–233; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 550), 2017 m. – dvaro parke (*ATL 2017 metais*, 2018, p. 227–231), 2020 m. – dvaro teritoriją kertančioje Aušros alėjoje (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 268–271). Šiaulių dvaro sodybos istorija susijusi su Šiaulių ekonomija, kuri buvo įkurta 1588–1589 m. ir turėjo išlaikyti didžiojo kunigaikščio asmeninį dvarą.

Žvalgomųjų tyrimų metu ištirta 10 šurfų (šurfai 1–10, kiekvienas 2 m^2 ploto), ištirtas bendras 20 m^2 plotas. Šurfuose fiksuoti 22–80 cm storio miškožemio ir maišytos žemės sluoksniai. Tik šurfuose 8 ir 10 rasta po vieną XIX a. keramikos fragmentą.

Neaptikus vertingo kultūrinio sluoksnio įrengiamų parko takų ir apšvietimo trasų vietose atlikti žvalgymai. Žvalgyti 8 įrengiami parko takai (takai 1–8, žvalgytas 2950 m^2 plotas) ir 9 apšvietimo trasos (apšvietimo trasos 1–9, žvalgytas 468 m^2 plotas). Iš viso žvalgymų metu Šiaulių dvaro sodybos parke žvalgytas 3418 m^2 plotas. Žvalgymų metu fiksuotos 11 statinių liekanos (pastatai 1–11, nauja numeracija nuo 1) ir 2 ūkinės duobės (duobės 1, 2). Dviejų XVII a. pastatų fragmentai (pastatai 5 ir 11) galbūt buvo fiksuoti ankstesnių 2010 m. ir 2017 m. tyrimų metu (1 pav.).

Parko ŠR kampe atidengtos *pastato 1* sienos, orientuotos ŠV (300°) kryptimi. PV sienos ilgis 13,5 m, PR sienos – 2,85 m, storis 70 cm, atidengtas aukštis – 25–35 cm, mūrytos iš raudonų plytų su braukomis (2 pav.). Pastato PR sienoje atidengtas 46 cm pločio švieslangis. Jo viduje atkastos skliautinio rūsio liekanos (3 pav.). 55 cm gylyje nuo viršutinės plytų eilės fiksuota iš plytų mūryta atbraila, turėjusi laikyti rūsio skliautą. Skliautas mūrytas iš skersai dėtų plytų. Po atbraila sienoje atidengta niša. Jos aukštis 1,3 m, plotis 75 cm, gylis 45 cm. Nišos šoninės sienos ir pusapvalis skliautas mūryti iš plytų. Vidinė siena mūryta iš plytų, centre – vienas virš kito du dideli pailgi akmenys. Atidengtas rūsio gylis 2,85 m, pamatų apatinės dalies fiksuoti nepavyko. Pastatas 1 buvo apie 10 m pločio ir ne mažiau nei 14 m ilgio, mūrytas iš plytų su braukomis, stogas dengtas čerpėmis. Jį sudarė dvi dalys. PR dalis buvo su skliautiniu rūsiu, ŠV – be rūsio. Vidinė rūsio dalis 8 m ilgio. Ją dengė du 4 m pločio iš plytų

2 pav. XVII a. II pusės–XVIII a. pastato 1 pamatai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 2. Foundations of Building 1, second half of the 17th–18th centuries.

3 pav. XVII a. II pusės–XVIII a. pastato 1 skliautinis rūsys su niša. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 3. Vaulted cellar with a niche in Building 1, second half of the 17th–18th centuries.

mūryti skliautai. Tarp griuvenų rasta palyginti mažai radinių – čerpių fragmentų, langų ir butelių stiklo šukių, kaltinių vinių, švininis šratas, XVII a. monetų – Brandenburgo Frydricho Vilhelmo 1688 m. 1/12 talerio, 1660–1666 m. Livonijos Karolio XI ir ATR Jono Kazimiero Vazos šilingų, Prūsijos 1682 m. 6 gražiai ir 1782 m. trigrašis. Radiniai būdingi XVII a. II pusei–XVIII a. Nedaug radinių leidžia spėti, kad pastatas 1 buvo apleistas ne staiga, o sunyko iš lėto arba buvo nugriautas. Atidengtas pastatas datuojamas XVII–XVIII a. 1682 m. Šiaulių ekonomijos inventoriuje minimi netoli klojimo esantys „didieji rūmai, kurie su priebučiu dengti malksnomis. Ten yra skliautuotas rūsys, iš plytų sumūrytas su dviem durimis ant geležinių vyrių su skląsčiu, vienos iš kamaros, kitos iš kiemo“. Didelė tikimybė, kad būtent šių „didžiųjų rūmų“ liekanos ir buvo atidengtos. Rūmai turbūt ne kartą rekonstruoti – malksnas pakeitė čerpės, o krosnių žalius koklius – rudai glazūruoti su kartušo ornamentu (tiek vienų, tiek kitų rasta tako 1 griuvenų sluoksnyje). Tą patvirtintų ir 1736 m. inventoriuje minimi „pradėti mūryti mūriniai rūmai, galutinai pastatytas mūrinis dviejų aukštų iždas, dengtas čerpėmis...“ (neatmestinas ir iždo pastato lokalizacijos variantas). 1800–1801 m. Šiaulių miesto plane dvaro teritorijos ŠR pakraštyje dar pažymėti du statiniai, iš kurių vienas beveik atitinka pastato 1 vietą.

Parko PR dalyje, 32 cm gylyje, atidengtos *pastato 2* pamatų liekanos (4 pav.). Jų ilgis 5,3 m, plotis 86 cm, aukštis 18–24 cm, orientuotos ŠR

4 pav. XVII a. II pusės pastato 2 pamatai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 4. Foundations of Building 2, second half of the 17th century.

(30°) kryptimi. Pamatų PR (išorinė) kraštinė sudėta iš didelių akmenų, kai kurie iš jų skaldyti. Už jų sudėta kita eilė, kiek mažesnių akmenų. Tarpas tarp abiejų akmenų eilių užpildytas mažesniais akmenimis ir įvairaus dydžio raudonų plytų fragmentais. Atidengtas pamatų fragmentas gali būti PR pastato siena. Pamatų aplinkoje rasta puodyninių koklių fragmentų, karnizinio koklio kampas, keletas kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių, geležinė kaltinė vinis. Radiniai būdingi XVII a. II pusei. Tam pačiam laikotarpiui priskirtinas ir pastato 2 fragmentas.

Parko centrinėje dalyje atidengtas *pastato 3* fragmentas, orientuotas ŠV (300°) kryptimi. Jo plotis 3,38 m. Atidengtos statinio 3 sienos, mūrytos iš nedidelių akmenų ir raudonų plytų, rištos kalkiniu skiediniu ir moliu. Pamatų aplinkoje rasta keletas XVII a. II pusės keramikos šukių, plokštinio ir karnizinių koklių fragmentų. 5,5 m į ŠV nuo pastato 3 liekanų atidengtas *pastatas 4.* Prie spėjamos jo PR sienos rastas krosnies padas (5 pav.). Jis stačiakampis, 1,95 m ilgio ir 1,2 m pločio, orientuotas ŠR (30°) kryptimi, mūrytas iš skersai dėtų raudonų ir geltonų plytų, dalis jų – su braukomis, rištos kalkiniu skiediniu. ŠV pastato 4 pusėje, už akmenų sąvartos fiksuota duobė 1, kurioje rasti 2936 archeologiniai radiniai. Net 96 proc. jų sudaro keramika (2818 vienetų). Vyrauja kaimiška keramika S profilio pakraštėliu (60 proc.), tik keliasdešimt jos šukių puošta sukryžiuotų ar į skirtingas puses pasvirusių brūkšnelių eilėmis, kartais – bangelės raštu. Glazūruotos keramikos – puodai ir puodynės – daugiausia dengti žaliai ruda glazūra, dubenys glazūruoti žaliai, jų kraštas ornamentuotas bangelėmis. Tik nedaugelio indų peteliai puošti tinkliniu ar bangelių raštu. Aptikta 30 keptuvių fragmentų – kojelių, rankenėlių, dugnelių su kojelėmis. Koklių rasta nedaug (34 vienetai). Vienas puodynins koklis

5 pav. XVII a. II pusės krosnies padas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 5. The base of a cooking range, second half of the 17th century.

apskrita anga. Plokštiniai ir karniziniai kokliai dengti žalia glazūra, tik vienas – balta. Taip pat rasta langų (53 vienetai) ir butelių (16 vienetų) stiklo, 2 fajansinių lėkščių šukės, 2 pypkių koteliai, krosnies durelės, 7 ATR Jono Kazimiero Vazos (1648–1668) ir Kristinos Augustos Vazos (1632–1654) šilingai. Duobėje 1 aptikti 674 gyvūnų kaulų fragmentai. Išskirtiniai radiniai – 5 austrių geldelės. Manoma, jog šios jūrų gėrybės į Rytų Baltijos regioną XVII–XVIII a. galbūt buvo importuojamos iš Vatų jūros (pietrytinė Šiaurės jūros dalis), o jų vartojimo pikas pasiektas XVIII a. Duobės 1 radiniai datuojami XVII a. viduriu–II puse. Keramikos ir gyvūnų kaulų gausa leidžia daryti prielaidą, kad duobė buvo skirta virtuvėms atliekoms. Tuomet pastatą 4 su krosnies padu būtų galima laikyti virtuve, kurios atliekoms ir buvo naudojama duobė 1. Akmenų sąvarta galėjo būti tvora ar koks kita statinys, skyręs virtuvės pastatą nuo ūkinės duobės. Iš radinių galima spręsti, kad pastatas 3, pastatas 4 ir duobė 1 buvo vienalaikiai. Jie datuojami XVII a. viduriu–II puse.

Take 6 fiksuoti 3 pastatų pamatų fragmentai ir duobė 2. *Pastato 5* pamatų fragmento

ilgis – 1,8 m, plotis – 30 cm, atidengtas aukštis – 18 cm, orientuotas PR (130°) kryptimi, sudėtas iš įvairaus dydžio skaldytų ir neskaldytų akmenų. Prie pamatų rasta keletas XVII a. puodyninių koklių keturkampe anga fragmentų, kaimiškos keramikos ir viena lango stiklo šukė. Prie pastato 5 atidengta netaisyklingos formos duobė 2, kurioje rasta perdegusio molio ir degėsių, čerpės su gūbriu dalis, plokštinių ir puodyninių koklių fragmentų, kaimiškos keramikos šukių. 2017 m. žvalgomųjų tyrimų metu netoli šios vietos tirtame šurfe buvo fiksuotas perdegusio molio sluoksnis, galėjęs susidaryti sudegusio pastato vietoje. Šurfe aptikti gausūs archeologiniai radiniai leido buvusį pastatą datuoti XVII a. II puse. Duobė 2, kaip ir pastatas 5, gali būti tos pačios 2017 m. fiksuotos struktūros dalis – XVII a. II pusėje sudegusio pastato liekanos. 22 m į PR nuo pastato 5 atidengti *pastato 6* pamatai (6 pav.). Pastato ilgis – 7,4 m, plotis – 4 m, atidengtas aukštis – 28–32 cm, orientuotas ŠV (300°) kryptimi. Jo pamatai sudėti iš įvairaus dydžio, daugiausia skaldytų akmenų. Pastato viduje – maišyta pilka žemė su moliu, išorinėje pusėje – įžeminis molis. Pastatas 6 pagal radinius datuojamas XVII a. II puse.

6 pav. XVII a. II pusės pastato 6 pamatai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 6. Foundations of Building 6, second half of the 17th century.

Pastato 7 pamatų kampas atidengtas 5 cm gylyje. Jo ilgis – 1,55 m, ŠR sienos plotis – 50 cm, ŠV sienos – 70 cm, aukštis – 38 cm, orientuotas ŠR (30°) kryptimi. Pamatai mūryti iš didelių akmenų, tarpai tarp jų užpildyti raudonų plytų fragmentais, rišti kalkiniu skiediniu. Pastato aplinkoje rasta keletas XVII a. II puse datuojamų keramikos šukių, keletas puodyninių ir žalia glazūra dengto koklio fragmentų. Pagal radinius pastatas turėtų būti datuojamas XVII a. II puse.

Į ŠV nuo pastato 1 atidengtas *pastato 8* pamatų fragmentas. Pamatai orientuoti ŠR (30°) kryptimi, 2,1 m ilgio, 70 cm pločio, 17 cm aukščio, mūryti iš raudonų plytų, kurios rištos kalkiniu skiediniu, labai suirusios. Pagal sienų storį, plytas ir jų rišimo būdą pastatas turėtų būti vienalaikis pastatui 1 ir datuojamas XVII–XVIII a. pradžia. ŠR pastato 1 pusėje fiksuotas *pastato 9* pamatų fragmentas. Pastato pamato ilgis – 2,54 m, sienos plotis – 45 cm, atidengtas aukštis – 9 cm, orientuotas ŠV (290°) kryptimi, mūrytas iš didelių akmenų plokščiu paviršiumi ir raudonų plytų fragmentų, surištų kalkiniu skiediniu. Prie pastato rasta XVII a. II puse datuojamų puodyninių koklių šukių ir langų stiklo. Tam pačiam laikotarpiui turėtų priklausyti ir pastatas 9.

Parko ŠV kampe aptiktos *pastato 10* pamatų liekanos. Jų ilgis – 2,35 m, plotis – 75 cm, atidengtas aukštis – 18 cm, orientuoti ŠV (340°) kryptimi. Pamatai netvarkingai sudėti

0 5 cm

7 pav. Take 1 aptiktas XVII a. koklio fragmentas. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 7. 17th-century stove tile fragment found in Path 1.

0 5 cm

8 pav. Take 1 aptikti XVII a. karnizinių koklių fragmentai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 8. 17th-century cornice stove tile fragments found in Path 1.

0 5 cm

9 pav. Take 1 aptikti XVII a koklių fragmentai. V. Ostašenkovienės nuotr.

Fig. 9. 17th-century stove tile fragments found in Path 1.

iš įvairaus dydžio neskaldytų akmenų. Pamatų aplinkoje rasta keletas kaimiškosios keramikos šukių, datuojamų XVII–XVIII a.

Parko PR dalyje fiksuoti du *pastato 11* pamatų fragmentai. Jie sudėti iš neskaldytų akmenų tiesiog ant įžemio, nesurišti skiediniu. Pamatų aplinkoje archeologinių radinių nerasta. 2010 m. archeologinių tyrimų metu buvo fiksuotos krosnies pado liekanos ir iš akmenų krauta siena, kuri pagal gausius radinius datuota XVII a. II puse. 2022 m. atidengto pastato 11 pamatų struktūra, jų išsidėstymas leidžia manyti, jog tai to paties pastato ŠR ir PV sienos. Pastatas buvęs 8 m pločio, orientuotas PR (120°) kryptimi.

Šiaulių dvaro parke atidengti pastatai 2–7, 9, 11 datuojami XVII a., pastatas 1 – XVII a. II puse–XVIII a., pastatai 8 ir 10 – XVII–XVIII a. pradžia. Visi atidengtų pamatų fragmentai užfiksuoti ir užkonservuoti užpilant juos smėliu.

Archeologinių tyrimų metu surinkti 3724 archeologiniai radiniai, iš jų net 79 proc. sudaro duobės 1 radiniai. Daugiausia rasta keramikos, vyrauja kaimiškosios keramikos šukės. Taip pat aptikta plokštinių, karnizinių ir puodyninių koklių. Plokštiniai ir karniziniai kokliai dažniausiai dengti žalia glazūra, vos keli glazūruoti rudai ar tamsiai pilkai (7–9 pav.). Surinktos 52 monetos, datuojamos XVI–XX a. Seniausios iš jų – Žygimanto Senojo (1506–1544) pusgrašis ir Zigmanto III Vazos 1597 m. šilingas. Daugiausia rasta ATR Jono Kazimiero Vazos ir Rygos Gustavo Adolfo, Kristinos Augustos Vazos, Karolio X Gustavo ir Karolio XI šilingų.

Ankstesni ir 2022 m. tyrinėjimai rodo, kad XVI–XVIII a. parko teritorijoje buvo gyvenamieji ir ūkinės paskirties pastatai, čia vyko aktyvus ūkinis gyvenimas. Senoji dvaro sodyba kūrėsi ŠR jos dalyje, kur įvairiais laikotarpiais stovėjo mažiausiai 11 pastatų, kurie koncentruojasi ŠR dabartinio parko pakraštyje, tik du pastatai (pastatai 3 ir 11) statyti PR pusėje, arčiau dabartinės Dvaro gatvės. Tai, kad čia beveik neaptikta vėlesnių nei XVIII a. Radinių, patvirtina istorines žinias, kad XVIII a. pabaigoje, valdant A. Tyzenhauzui, minėtame plote užveisiamas parkas. 1800–1801 m. Šiaulių miesto plane dvaro teritorijos ŠR pakraštyje dar pažymėtos dviejų statinių vietos, kurios beveik atitinka 2022 m archeologinių tyrimų metu

fiksuotus pastato 1 ir pastatų 3 ar 4 radimo vietas. Istoriniai ir archeologiniai tyrimai rodo, kad XIX a. dvaro statiniai (išlikę rūmai, virtuvė, arklidės, perstatytas tarnų namas, neišlikę – administracijos pastatas, 2020 m. lokalizuotos arklidės ir dvaro vartai) perkeliami į PV sodybos pusę.

Šiauliai Manor Site

In 2022, in the area of the Šiauliai Manor Park that was undergoing renovations, 10 test pits with a total area of 20 m^2 were excavated, and a 3,418 m^2 area was surveyed along the walking paths (paths 1–8) and utility trenches, which were dug for lighting cables (trenches 1–9). The remains of 11 structures (buildings 1–11) and 2 storage pits (pits 1, 2) were recorded during the surveys (Fig. 1). Building 1 was constructed of grooved brick and contained a vaulted cellar (Figs. 2–3). This was presumed to be the "Great Palace" of the old manor, which was built in the second half of the 17th–18th centuries. The majority of the buildings were dated to the 17th century (buildings 2–7, 9, 11), whereas buildings 8 and 10 were dated to the 17th–start of the 18th centuries (Figs. 4–6). A total of 3,724 archaeological finds were collected, of which 79% were from Pit 1. The majority of the finds were ceramics, predominantly sherds of rustic pottery. There were also panel, cornice and pot-shaped stove tiles, window and bottle glass, and coins dating to the 17th–20th centuries (Figs. 7–9).

Dalia Ostrauskienė,
Jurgis Sadauskas

Vegerių kaimavietė

2022 m. Vegerių kaime (Akmenės r., Naujosios Akmenės kaimiškoji sen.) buvo vykdomi žvalgomieji tyrimai teisinės apsaugos statuso neturinčioje Vegerių kaimo vietovėje. 2020 m. S. Sprindys jau vykdė archeologinius tyrimus Vegerių kaimo Š dalyje, arčiau XVIII a. statytos bažnyčios (*ATL 2020 metais*, p. 473–475). Tyri-

1 pav. Vegerių kaimo 2022 m. žvalgomųjų tyrimų situacinis planas: 1 – 2022 m. žvalgomųjų tyrimų vietos; 2 – 2018 m. žvalgymai; 3 – apytikslės tirtų sodybų ribos. J. Sadausko brėž.

Fig. 1. Area plan of the exploratory excavation at Vegeriai village in 2022: 1 – 2022 exploratory excavation areas; 2 – 2018 field survey area; 3 – approximate outline of the investigated homesteads.